

MŰVÉSZI SZEMLÉLTETÉS AZ IRODALOMTANÍTÁSBAN

(A rendhagyó irodalomóráról)

„Az irodalom művészet, ezért tanulmányozásának egész folyamatában a művészi megismerés törvényszerűségeinek megfelelően kell megszervezni a munkát. Ez elsősorban azt jelenti, hogy biztosítani kell a szépirodalmi szövegek közvetlen, hangulatos emocionális befogadását, hogy a tanulónak élő és konkrét elképzelésük legyen az olvasottakról.”

A tantervi utasításnak ezt a fontos követelményt: „a szépirodalmi szövegek közvetlen, hangulatos emocionális befogadását” leghatásosabban a *művészi szemléltetés* módszere valósítja meg.

Mit értünk ez alatt?

A művészi szemléltetés módszere az irodalomtanításban azt jelenti, hogy a szépirodalmi szövegeket előadó művészek (szövegmondó, énekes, hangszeres) adják elő a tanulóknak.

Az előadás történhet közvetett úton, gépi közvetítéssel (hanglemez, magnószalag, rádió, televízió). És közvetlen úton, a művész személyes megjelenésével. Élő művészi bemutatás formájában. A cél mindkét esetben ugyanaz: a művel való találkozás művészi élményt keltsen.

Nyilvánvaló dolog, hogy az élmény a közvetlen, személyes találkozásnál teljesebb. Elég, ha arra a szuggesztív pillanatról pillanatra változó, feszültséggel terhes, eleven áramkörre gondolunk, ami a művész és hallgatói között kialakul.

Meg kell tehát teremteni a tanulók és művészek találkozásának megfelelő *formáit*.

A „rendhagyó irodalomórák” bizonyultak erre a legalkalmasabbnak.

Két alaptípusuk: *a)* A tananyagban szereplő szerzők (költők, írók) maguk találkoznak a tanulókkal. Rendszerint irodalomtörténet és előadóművész közreműködésével. *b)* Szerzők nincsenek jelen, csak előadóművész és — esetleg — irodalomtörténész.

Az első típus az élő irodalom szemléltetésére alkalmas, a második viszont minden irodalmi anyagra. Könnyebben általánosítható volta miatt ez utóbbinak néhány változatáról szeretnék beszélni.

1. Meghívják az előadóművészt egy tanítási órára, ahol egy előre megbeszélte összeállítást ad elő az osztály irodalmi anyagából (pl. a középiskola II. osztályában Balassi, Zrínyi, Batsányi, Csokonai, Berzsenyi, Katona műveiből), esetleg csak egy nagyobb művet mutat be (pl. Petőfi: A helység kala-

pácsa, Babits: Jónás könyve). Ilyenkor a párhuzamos osztályokat összevonják egy alkalmas terembe. Mivel válogatás nélküli csoport hallgatja az előadást, az előkészítésre és a figyelemre fokozott gondot kell fordítani. Gazdaságos megoldás, mert sem tanárnak, sem diáknak nem okoz külön megterhelést sem fáradtságban, sem időben.

2. Válogatott társaság, az irodalmi érdeklődésűek kisebb csoportja (szakkör, önképzőkör) látja vendégül a művészt valamilyen szépirodalmi téma illusztrálására (költő, irodalmi korszak, stílusirányzat stb.). Itt maguk a tanulók is közreműködhetnek. Mint előadók vagy illusztrátorok. Az ilyen ünnepelesebb jelleget lehet adni, melyre a tagokon kívül más érdeklődők is eljöhetnek. Időpontja tanításon kívüli, de még szakköri idő.

3. A szakfelügyelet is hívhat előadóművészt, hogy bemutató tanítás alkalmával mutassa be az irodalmi szemelvényeket a munkaközösségvezetők és a magyartanárok jelenlétében.

A szakfelügyelet külön a tanárok számára is rendezhet előadást, melyen a művész a szép előadás eszközeiről beszél, s mindjárt illusztrálja is magát megfelelő anyagokkal.

4. A fenti „órákat” megrendezhetjük természetesen a dolgozók általános és középiskolás tanulóinak is (itt még talán nagyobb szükség is van rá sokszor). Az ő tananyaguknak és időbeosztásuknak figyelembevételével.

Ezek a változatok sokféleképpen szaporíthatók. Változatosabbá, nagyobb méretűvé tehetjük őket több szereplő beiktatásával.

Ilyen fajta előadásokkal vezették be Budapest egyik kerületének összes általános iskolájába a művészi szemléltetést — intézményesen. A szervezés a következőképpen történt (részletesebben lásd „Tananyag a katedrán” Ország—Világ, 1966. május 18.):

Az oktatási osztály körlevelet bocsátott ki a 17 iskola igazgatójához. Ebben ismertette az új módszert, a szereplő művészeket, felhívta figyelmüket arra, hogy bizonyos számú tanulót küldjenek el az előadás színhelyére. A részleteket az oktatási osztály megbízottjával beszéljék meg, aki majd fölkeresi őket. Az előadások egy, a tanács rendelkezése alatt álló kultúrházban zajlottak le. Három a hetedikeseznek (anyaguk a kuruckortól Arany Jánosig terjedt), és három a nyolcadikosoknak (a XX. század anyagából). Alkalmán-

ként mintegy 200 főnyi gyermekekből és kísérő tanárokból álló hallgatóság volt jelen.

Az iskolánként kiválasztott 30–40 gyermek ingenyjegyeket kapott. A költségeket a tanács népművelési osztálya fedezte.

A műsor kétszer 40 perces összeállítás volt, mindkét rész két-három kisebb egységre tagolva. Ezek előtt irodalomtörténetész mondott átvezető ismertető szavakat. Ugyancsak ő mondott rövid bevezetőt az előadás elején (ebben fontos szerepet kapott a hangulatkeltés: nem tananyag következik, hanem műélvezet, szórakozás!) és zárószavakat. A műsorban népdalok, versek és megzenésített versek hangzottak el.

A szereplők: egy előadóművész (aki a verseket mondta), egy énekesnő (aki a népdalokat és megzenésített verseket énekelte), egy zongoraművész (aki az énekesnőt kísérte) és egy irodalomtörténetész, akiről már volt szó. Összesen négyen voltak.

Jó lenne, ha évente legalább egy rendhagyó irodalomórához juthatnának a tanulók! — vonták le a következtetést.

Ezek gyakorlati haszna — 50 előadás tapasztalatai alapján — a következőkben foglалható össze:

1. A tananyag jellegzetesebb irodalmi alkotásaival *művészi élmény* formájában találkoznak a tanulók. Így felejtetetlenül bevesődik az emlékezetükbe.

2. *Megkönnyíti a tanulást és tanítást.*

A világos értelmezés áttekinthetővé teszi a művek szerkezetét. Gondolati, érzelmi tartalmukat, kifejezőeszközeiket a plasztikus előadás elevenebben, erőteljesebben, teljesebben érzékelteti. A művek tartalmi, formai mozzanatai így szinte szimultán egységben rajzolódnak ki a tanulók előtt, melynek egyes részére vagy előre hívhatjuk fel a figyelmet, vagy utólag hivatkozhatunk rájuk.

3. *Kedvet gerjeszt* az irodalmi alkotások tanulmányozásához, és azok élvezésére szoktat. Nemcsak hallgatóvá, de olvasóvá is nevel. Ha a tanulók a tananyagot művészi élmény formájában is megkapják (aminthogy a költő valójában ezzel a céllal is írta), rá kell döbenniük arra, hogy a művek tulajdonképpen nemes *szórakozási lehetőségek*, melyek (sok másnál értékesebb) élvezetet jelentenek az embernek.

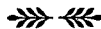
4. *Kitágítja a tanulók látókörét* a tanítási órák időhiány miatt nem tárgyalható művekre is.

5. *Mintát nyújt* a versek (prózai szemelvények) előadásához.

6. *Főlkelti az érdeklődést* és a meglevőt elmélyíti.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a rendhagyó irodalom óra a sajátos irodalmi szemléltetésnek legalkalmasabb formája.

Sellei Zoltán
Budapest

RAJZOS VÁZLATOK IRODALOMÓRÁN

A táblai vázlat legmegfelelőbb megfogalmazása a tanár egyik fontos feladata. Nem könnyű megalkotni úgy, hogy a tartalom és forma egységét tükrözze, a vers képsorát kövesse, ne törje meg a művészi élmény hatását, segítse a tanuló felkészülését, s ugyanakkor rövid is legyen.

Magam is évről évre igyekszem tökéletesíteni, egyszerűsíteni a tanulók füzetébe kerülő vázlatokat. Újabbam megpróbálkoztam a szöveg rajzzal való kombinálásával is. Az ötletet az adta, hogy a költői képábrázolást magyarázva megpróbáltam a képek egymásutánját kézzelfoghatóbban, vagyis nem annyira szavakkal, mint körökkel, négyszögekkel, nyilakkal, vonalakkal érzékeltetni.

Azt vettem észre, hogy az újszerű vázlat nagyon tetszik a tanulóknak, örömmel készítik el, főleg a színezést élvezik. Úgy tapasztaltam, ilyen segítségadás után a verselemzési feleleteknél tanítványaim jobban érezték a költemény művészi egységét, a részek egymáshoz való viszonyát.

Elkészítésük nem igényel több időt, mint a hagyományos vázlaté, mert a köröket különböző nagyságú pénzdarabbal, a négyszögeket vonalzó segítségével rajzolják meg a tanulók. Esetleg műanyag lapok is készíthetők erre a célra.

Nem minden vers elemzésénél alkalmazható ez a módszer, csak azoknál, melyek jó példái a képszerű látásmódnak, s a vers művészi szerkezete ilyen ábrázolással közérthetőbben visszadhatható, mint csupán szöveggel.

A fentiek szemléltetésére a továbbiakban ismertetni kívánok néhány ilyen megoldású vázlatot.

A vers a 30-as évek Magyarországról ad körképszerű rajzot. Ebből a megállapításból önként adódik a vázlatnak korszerű megoldása. Mivel minden versszakkezdő sor egy kérdő értelmű főmondat, a vázlat egy nagy kérdőjellel kezdődik. Majd egy halványan megrajzolt (hogy később könnyen törölhető legyen!) nagy körre hét kis kör kerül egymástól egyenlő távolságban, a hét társadalmi rétegnek megfelelően. Mivel két versszak a parasztságról szól, azt